

5. díl - Obecní panství

V páté díle naší kroniky se podíváme na Obecní panství a některé mlýny.

Bílý dvůr v Horních Habarticích

Každé větší panství obsahovalo kdysi menší množství lén, které byli členům nižší šlechty zpřízněným, dlouholetým správcům a nebo ostatním oblíbencům k užívání dány.

Majitelé takovýchto vazalských statků měli za povinnost ve válečných dobách, rytířských hrách, slavnostních cestách apod. státi svému lennímu pánovi po boku a tím zvýšit jeho význam.

Kupující léna musel mít povolení majitele panství a jemu také složil přísahu věrnosti. Nejdéle se udržely takovéto poměry na Frýdlantsku.

V ostatních severních Čechách se objevují v 15. století úplně samostatně vykoupené statky. Ještě v 16. století se připomínalo, že to či ono rytířské sídlo kdysi mělo lenní povinnost avšak pro děčínskou a benešovskou oblast velmi vzácně.

Část lén připadla konečně kmenovému panství stejně zpět. K posléze zmíněnému druhu patří též Bílý dvůr v Horních Habarticích, který byl před časy lénem panství Ostrého. (Schafferstein).

Léta Páně 1381 byly Horní Habartice pod Janem III. Z Michalovců na Ostrém. Protože 4. října téhož roku založila obec pro kostel oltář svatého Kříže a sv. Kateřiny. Město věnovalo trvalou dávku tím, že museli vyplatit potřebnému zemskému pánu 110 kop grošů v hotovosti, pročež Jan přislíbil dávat na oltář 10 kop grošů ročně. Tato dávka patřila na ½ léno tj. 30 jochů polí. V našem místě Horní Habartice ležel ½ lán. Tento grund tvoří nanejvýš pravděpodobně jádro pozdějšího Bílého dvora.

Jan z Michalovců prohlašuje také 14.3. 1403, že pro oltář sv. Kateřiny dluží 5 kop roční činže a jeho majetný nástupce Hynek Berka z Dubé a Hohensteinu na Ostrém nechal rozšířit tuto nadaci dne 20.4. 1409 a nechal jí potvrdit církevním úřadem.

Teprve po roce 1409 mohly Horní Habartice stát v důsledku prodeje vazalním majetkem. Samostatnost neměla dlouhé trvání, neboť titulní list z roku 1468 založené soudní knihy pro panství Benešov vyjmenovává vedle Ovesné, Dobrné, Dolních Habartic a Brložce též Horní Habartice. Poslední ovšem přeškrtnutý a sice pravděpodobně stejným inkoustem. Příčina vymazání se dá jen vytušit.

Kryštof a Zikmund z Wartemberku na Děčíně, Ostrém a Benešově dali v té době Bílý dvůr jako léno svému služebníkovvi Petrovi ze Schöfeldu. Muselo jít asi o skutečné události, údaje o roce chybí.

Bílý dvůr zůstal od roku 1495 částí panství Benešova. V roce 1546 nechal Bedřich ze Salhausenu ještě dnes stojící panský dvůr vystavět a s tím i nové stavby dvora.

Poplužní dvůr pravděpodobně vyhořel.

Při dělení Salhausenského majetku se v roce 1562 připadly Horní Habartice Janu ze Salhausenu.

Po jeho smrti 23.10. 1576 Volfovi ze Salhausenu, který tento majetek na Velikonoce 1586 se šest let předtím zakoupeným rytířským sídlem Markvartice a tím později nazývaným Červeným dvorem vlastnil.

K panství patřily obce Horní Habartice, Markvartice, Huntířov, Brložec, Stará Oleška, Nová Oleška, část Veselé, rybářský domek v Ulgersdorfu a statek v Rilhenbergu.

Volf zemřel 24.2. 1589, poručníkem jeho dětí se stal jeho bratr Antonín ze Salhausenu.

Vedle toho se často objevuje, obzvláště od roku 1601 Volfova vdova Marie z Dubé, od roku 1605 syn Volfa od kterého roku 1608 přešlo panství na Jana Bedřicha z Oppersdorfu. Dále bylo oppersdorfské panství zkonfiskováno a v roce 1623 prodáno Otovi Jindřichu z Vantemberka. Smrt jmenovaného byla podrobně popisována v selském povstání 1625 v Markvarticích. Horní Habartice se v době konfiskace považovaly ještě za statek – majetek, což je zřejmé z listin.

Další majitel panství Červeného dvora hrabě Zikmund z Volfštátu prodal 21.10. 1631 panství hraběti Janu Zikmundovi z Thunu, v jehož rodině od těch dob zůstal také Bílý dvůr.

Od roku 1646 byla uživatelkou Benešova a Červeného dvora vdova, hraběnka Margareta. Při rozdělování pozůstalosti 27.8. 1684 jsou Horní Habartice odděleny od Červeného dvora a opět připadly k Benešovu. Spojení s Červeným dvorem trvalo 98 let.

Bílý dvůr zahrnuje 88 ha – 153 jochů luk a polí, asi 96 ha lesů. Celkem 319 jochů. Což je $\frac{1}{4}$ ze 726,05 ha dnešního otevřeného území Horních Habartic.

Vrchnost měla na Bílém dvoře 1 šafáře, 2 čeledíny a dalších 8 sloužících. Dcery a synové hospodářů byli povinnováni vždy odsloužit 1. rok na statku, pokud nechtěli, mohli se vykoupit složením 2 kop grošů.

Výběr mladých lidí se konal vždy 2. února. Děvčata se nesměla vdávat dříve nežli odsloužila rok na statku. Proto o služebnictvo nouze nebyla. Šafářova žena nebo nejstarší děvečka byla zároveň kuchařkou.

Petr ze Schönfeldu

Tentýž se objevuje v roce 1471 jako rozhodčí v Kamenici.

Šlégelova kronika z Benešova říká, že roku 1483 byly položeny základy ke kůru zde. 8.4. 1495 Petr ze Schönfeldu zemřel.

Jeho syn Jiří ze Schönfeldu je v následujících letech několikrát jmenován jako pán Markvartic. Horní Habartice a Bílý dvůr pravděpodobně nikdy nevlastnil, nebo je musel jako léno odstoupit Benešovu-Ostrému. 19.7. 1515 přešlo jeho příslušenství Jana ze Salhausenu.

Když z důvodu moru v roce 1496 mnoho vesnic z části spustlo, byl dvůr připojením několika pustých selských statků zvětšen. Proto přiznala vrchnost v roce 1654, aby z poplužního dvora v Horních Habarticích byly odevzdávány benešovskému faráři ročně 2 korce žita, 2 korce ovsa a 2x50 grošů peněz.

Mezi Petrem ze Schönfeldu posledním rytířem na Bílém dvoře a sedláky v Horních Habarticích panovaly dobré poměry. Na smrtelném loži nechal majitel všechny poddané svolat. Poděkoval jim za jejich věrnost a zeptal se, zda mají nějaké přání, které by jim rád splnil.

Po krátké poradě se dostavili nejstarší z obce se žádostí, aby je zbavil těžce zatěžujícího obilního desátku na věčné časy.

Rytíř usmívajíc se řekl svému písaři: Tvrdý obilní desátek pšenice, žita a ječmene, že jim chce odpustit, avšak obec musí i do budoucna musí jeho následníkům desátek odevzdávat. A tak to zůstalo až do střídání neutrálních dávek v roce 1851.

Nový pán nechal jednoho dne svými zaměstnanci vyměřit vrchnostenský les.

Při této příležitosti bylo sedlákům Bílého dvora zpochybněno jejich pradávné vlastnictví lesa a připsáno pánům. Nikdo se nesnažil odporovat, ale když se komise přiblížila k hranici hospodářství č.p. 71 šel jim naproti tehdejší sedlák s mohutnou sekerou. Zvolal hřmícím hlasem. Dále ne. Kdo sáhne rukou na můj majetek tomu jí useknu tak jako nyní zatínám sekeru do kmene.

Úředníci s hrůzou ustoupili a neměli odvahu ve vyměřování pokračovat. Tím zůstal les v majetku sedláka č.p. 71, ale i nížeji položeným hospodářům. Tato zpráva byla napsána na papír již v roce 1718 a vyplňuje se ještě dnes ve vesnici téměř ve stejném slovosledu.

Pro čeled' poskytovalo panství různé deputáty jako obilí, luštěniny, sýr, pivo dřevo atd., ale žádné peníze. Jenom šafář dostával vedle deputátu 1/7 z výnosu chovu ovcí a drůbeže, což průměrně ročně obnášelo 60-85 florenů. Vypomáhal si ale také jiným způsobem k vyšším příjmům při prodeji vajíček, peří apod.

Šafáři byli často utiskovateli robotujících sedláků, zahradníků a domkařů. O nesčetných stížnostech by se mohly napsat tlusté knihy. Vrchnostenský úřad stál často na straně šafáře, ale netrpěl již např. V roce 1662 bití některého z robotujících.

O stavu zvířectva na Bílém dvoře tenkrát jmenovaný Habartický zámček máme od roku 1650 přesné záznamy

Např. V roce 1711 na sv. Martina 1 býk, 6 volů, 27 krav, 11 telat, 35 ks drůbeže, 4 krocani, 4 kachny, 4 husy a 19 slepic.

Při zapisování do daňového katastru v roce 1713 oznámil úřad, že hornohabartický statek má 148 strichůpolí střední kvality 18 strichů horší bonity, 54 strichů leželo ladem, 8 luk, 36 fůr sena, 17 fůr otavy, 64 provazců lesa, 2/4 chmelové zahrady a 3/4 sadu.

Názvy pozemků:

U Wustungu se zámčkem, U napajedla, Za křížem, Za českým Matzem, U černého rybníčka, Nevěstina louka, U cihlové stodoly, Turecké pole, Špitálské pole, Černorybníčná pastvina, Mlýnská.

Dvůr byl obehnan zdí, která byla zakryta čtyřmi kopami šindelů. I zámček často potřeboval vylepšení. Tenkrát bylo v Horních Habarticích 21 sedláků, 15 zahradníků, 55 domkařů, se dvorem tudíž 92 domů a 559 obyvatel.

Mezi domkaři jsou vyjmenováni : 2 brusiči nůžek, 1 krejčí, 1 řešetář, 1 cestovní prodavač, 1 obchodník s plátnem, 1 vaříč piva, 1 zedník a 1 obchodník s obilím.

Vrchnost prodávala z bezprostřední blízkosti obce nacházející se pozemky jako stavební parcely. Roku 1772 stála č.p. 54, 55, 58 a 60. Na č.p. 58 lpěl název Pamětní peníz ročně 30 krejcarů, který měl původ v nadaci z roku 1512.

O dvou velkých dvorních branách byla poslední zmínka v roce 1776, když se provádělo jejich podklenutí.

Prodej parcel trval i nadále až do roku 1818, takže tímto způsobem bylo 21 obyvatelům přidáno 11 jochů půdy.

Zmírněním roboty v roce 1781 a zrušení poddanství a jiné josefínské reformy zvýšily vlastní režii na statcích, proto vrchnost přikročila k jejich pronajímání.

Dne 18. 8. 1784 se toto stalo i s Býlím dvorem. Okamžitě se přihlásilo 36 zájemců, kteří dohromady zaplatili 518 zlatých a 33 krejcarů. Ke zbývajícím 23 korcům se přihlásili k 31.8. rovněž nájemníci. Tento pronájem měl trvat 18 let, ale nakonec bylo sjednáno období kratší. Druhý pronájem trval od 1.10. 1794 do 30.9. 1802. Tentokrát bylo zapsáno 60 nájemců.. Bylo zde i pojmenování nových pozemků. - Eichleite, U kaple, Na striemu, Burnova louka, Brautschova louka, olšová louka-olšina, Horní Žleb na Tirtenu a Wustung.

Dvorní budovy pomalu chátraly Východně od panského domu čp. 57 stály stáje a jižní stodoly.

V červnu roku 1807 požádal sedlák Kryštof Philipp pro svého syna Jana Jiřího o stavební parcelu tam, kde stála stodola. Již 23.2. 1801 vyjádřil nájemce Jan Michal Muhle přání, aby mu vrchnost na splátky přenechala ovčín, ale úřad toto odmítl.

Od Muhleho pochází ještě jedna žádost z 28.6. 1793, ve které prosí o odpuštění úroků z dluhů a o laskavé posečkání. Hrabě napsal, že s ohledem k nepřátelskému násilí v roce 1778 a způsobenou škodu mu zbytek úroků 79 zlatých a 53 krejcarů z cela odpouští.

Muhle zastával v době Pruského vpádu do naší obce v srpnu roku 1778 službu s farářem na Bílém dvoře. Nepřítel mu uloupil zásoby mouky, sena několik kusů dobytka, vozy, peníze na hotovosti a obilí.

Horní mlýn č.p. 68 v Horních Habarticích

Tento mlýn se poprvé vyskytuje v listinách v roce 1586. Možná, že jej založil Volf ze Salhausenu, který v té době založil panství Červený dvůr. V jeho blízkosti se nacházelo několik poplužních dvorů jako i pivovar a vše co si vyžadovalo výrobu mlýna. Mezi panskými mlynáři se vyskytují nejčastěji Maukisch a Zirnstein.

V letech 1632, 1639, 1642, 1645 je mlýn vyloupen nepřátelskými vojska odneseny z něj byly dokonce i řemeny.

Hrabě Jan František z Thunu přenechal tento mlýn 24.4. 1716 za 90 zlatých Fridrichu Kotznerovi do užívání. Mlynář dostával za každé mletí sladu z pivovaru 2 žejdle až do doby 1787 kdy mu bylo mletí sladu odebráno pro šlendrijáskost.

Dne 18.6. 1785 poznamenal písař ve vrchnostenské dekretní knize: Voda již 3x strhal mlýnská stavědla a tím mlynář zchudl. U favoritního dvora v Markvarticích bylo skladováno ze sneseného záměčku 30 kamenných sloupů, ze kterých měl dostat 10 zadarmo, aby přehrazení bylo zpevněno.

Dávky vrchnosti na zámku v Benešově obnášely 39 striků po 36 grejcarech, 2 striky pšenice, 52 striků žita pro dvorní čeleď.

Před rokem 1747, ale říká Urbář 22 zlatých a 45 krejcarů daní 3a ½ mírky pšenice a 78 a ¾ středního obilí.

Roku 1851 přišlo k odměně všech dávek. Nynějším majitelem je pan Bedřich Matze.

Starý hřbitov v Benešově (1539-1868)

Původně pro benešovskou farnost, tj. Město Benešov, Ovesná, Dolní Habartice, Horní Habartice, Heřmanov. Hřbitov se nacházel kolem kostela.

Vyskytla-li se nemoc jako např. V roce 1496 mor, který jen v Benešově postihl 576 lidí se mrtvoly pohřbívaly mimo město. Bylo to na morovém hřbitově u Benešova „Novém městě“.

K roku 1539 píše zásluhoplý benešovský kronikář pastor Johan Schlegel (1564-1579), že se započalo stavět nové pohřebiště s kaplí venku před městem, V následném roce se pohřbívá nejprve venku.

V roce 1540 byly jako první obyvatelky Horních Habartic pohřbeny dvě sestry.

V roce 1541 bylo provedeno obezdění a tím nové pohřebiště uděláno za pomoci železných lopat a kopáčů.

Poslední benešovský občan, který našel místo odpočinku na hřbitově u kostela se jmenoval Georg Nitsche. Ten v roce 1639 nepřežil pád v Roudnici.

Přesně o 100 let později v roce 1640 nechala obec nový hřbitov ležeti ladem a opět bylo využíváno pohřebiště kolem kostela.

Od roku 1700 bylo tradicí a návykem, že se občané z města pohřbívali u kostela a obyvatelé z okolních vesnic Dobrné, Ovesné, Dolních a Horních Habartic na vedlejším pohřebišti.

Teprve když na rozkaz císaře Josefa II v roce 1786 musely býti hřbitovy umístěné uvnitř městských zdí zrušeny a opuštěny, sloužilo jako všeobecné pohřebiště na předměstí označené jako Selský hřbitov. Také v Děčíně býval zvláště Selský hřbitov.

Roku 1872 měl být hřbitov nahrazen novým. Jelikož, ale několik přifařených vesnic mělo své podmínky, mohlo dojít pouze k jeho rozšíření. Konečně došlo přeci jen k novozřízení a to 30.7. 1888 následovalo k otevření současného stávajícího hřbitova, pro Benešov již třetího.

Fojtovice se oddělily v roce 1887, totéž učinily v roce 1782 Horní Habartice a Dobrná byla v roce 1786 přidělena k Huntírovu.

Ulgersdorf (Bedřichov) byl od roku 1786 přiřazen k Žandovu.

Počítá-li se v průměru 100 pohřbů za rok tak vychází na obraze zvěčněném v roce 1907 v park proměněný REIPEN, má v zemi uloženo 20 000 mrtvých.

